

Fullstendig referanse for teksten:

Kermit, Patrick (2002): Hva gjør en tolk og hva gjør en god tolk? Om tolkens yrkesetikk. I. D. Mortensen (red.). *Tolking – et øvingsopplegg for tolker som skal ta autorisasjonsprøven*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Hva gjør en tolk og hva gjør en god tolk?

Om tolkens yrkesetikk

av Patrick Kermit

Første ledd av spørsmålet som er overskriften på denne artikkelen vil de fleste synes det er lett å besvare. En tolk er en som oversetter fra et språk til et annet. Dermed er det en selvfølge at tolken kan disse to språkene og også behersker nødvendig oversettelsesteknikk. Her vil jeg imidlertid bruke mest tid på andre ledd av spørsmålet; hva gjør en god tolk?

1.0 Innledning

Den filosofiske disiplinen som oftest diskuterer hva som er godt i motsetning til det som ikke er godt, eller det som er rett i motsetning til det som er galt, er etikken. Ordet *etikk* er avledet av det greske *ethos* som kan oversettes med vane eller skikk. Det samme gjelder ordet *moral* som kommer fra det latinske *mos*. Yrkesetikk er i denne sammenhengen i noen grad en disiplin som tar for seg hvordan en god yrkesutøver bør være.

Filosofen Aristoteles diskuterte hva vi mener med *god* allerede trehundre år før Kristi fødsel, og jeg synes det er verd å stanse litt opp ved hans svarforslag. En ”sitarspillars oppgave er jo å spille sitar”, sier Aristoteles¹, da er oppgaven til ”en dyktig sitar spiller; å spille sitar godt.”

Dette er ikke noe naivt utsagn, men en skarp iakttagelse av hvordan vi alltid vet hva som menes med begrepet god (eller også dyktig) når det brukes i betydningen ”egnet til sin oppgave”. Når en treskjærer viser meg kniven sin og sier den er god, går jeg ut fra at den er skarp, ligger bra i hånden og er lett å bruke i arbeidet.

Samtidig vil mange innvende at når det er snakk om det etisk eller moralsk gode, så snakker vi om andre kvaliteter enn at noe er dugelig. Å være god handler for eksempel om å være snill og omgjengelig, og om ikke å utsette andre for overgrep. Aristoteles er ikke uenig i dette, men han innfører et skille mellom de handlinger mennesker utfører med den hensikt å frembringe et bestemt ønsket resultat, og de handlinger som vi utfører fordi vi mener at de i seg selv er

¹ I verket som går under navnet ”Den nikomakiske etikk”.

verdifulle.

Dette er et viktig skille for den som sysler med yrkesetikk. For når vi snakker om yrkesetiske prinsipper for den som er tolk, snakker vi om etiske prinsipper på to nivåer:

På første nivå dreier yrkesetikk seg om at tolken må følge noen prinsipper for å frembringe det resultatet han som yrkesutøver streber etter; det som er *god tolking*. Disse prinsippene kaller jeg her *instrumentelle prinsipper*, det vil si prinsipper som sikrer god kvalitet på det tolken gjør, men som egentlig ikke har å gjøre med tolken som person og hans eller hennes personlige moralske oppfatning.

På det andre nivået dreier det seg om prinsipper som har en verdi i seg selv som gjør dem verd å strebe etter. Disse prinsippene kaller jeg her *praktiske etiske prinsipper*, det vil si prinsipper for hva som i seg selv er verdifullt å gjøre som tolk.

Første og andre nivå utelukker overhodet ikke hverandre. Derimot står de i et gjensidig forhold som gjør at begge deler er like viktige for den som er tolk. Likevel er det slik at vi godt kan diskutere prinsippene på første nivå uten å involvere våre private moralske oppfatninger, noe som er vanskeligere på andre nivå.

2.0 Instrumentelle yrkesetiske prinsipper

Felles for de instrumentelle prinsippene er at de fremkommer som resultat av en refleksjon over hva som er god tolking i den første betydningen som nevnes i innledningen; god i betydningen ”dugelig”. Det er ingenting som gjør en tolk mer fornøyd enn når man etter et oppdrag får tilbakemeldingen ”jeg må virkelig si du gjorde en god jobb, *jeg sluttet faktisk å legge merke til at du var der!*” Dette uttrykker helt konkret hva som er det helt sentrale idealet som den gode tolken ønsker å virkeliggjøre: Tolken skal søke å tolke slik at de som møtes på tvers av språk og kultur i så høy grad som mulig opplever å møte hverandre på samme vis som hadde de talt samme språk og til dels som om de hadde tilhørt samme kultur. I realiteten er nok dette et noe bort imot uoppnåelig ideal for en tolk, men ikke desto mindre gir dette idealet direkte opphav til de fire bærende instrumentelle prinsippene i tolkens yrkesetikk som jeg vil berøre her; taushetsplikt, upartiskhet, at tolken ikke påtar seg andre oppgaver enn å tolke og at alt oversettes på en mest mulig ekvivalent (likeverdige) måte.

2.1 Taushetsplikten

At tolken garanterer sine brukere at ingenting som de samtaler om vil bli brakt videre av tolken, er en selvfølgelig forutsetning for at tolkens brukere overhodet skal kunne føle at de kan samtale som om tolken ikke var tilstede.

Taushetsplikt for tolken er bare delvis regulert i lovverket i Norge i dag, dermed har det for en stor del vært opp til tolkene selv å definere grensene for taushetsplikten. Det generelle trekk i forhold til dette er at tolkene overveiende pålegger seg selv en strengere taushet enn den man for eksempel er pålagt i henhold til forvaltningslovens bestemmelser. Det viktige her er imidlertid ikke å gå detaljert inn på lovverket, men derimot å fokusere på det som gjør at en regulering er påkrevd.

Tolken får gjennom sitt arbeid kjennskap til både folks personlige forhold og til forhold som de som bruker tolker ikke ønsker skal bli kjent for andre (det kan for eksempel dreie seg om produksjonshemmeligheter på en bedrift). Når man som tolk får denne kunnskapen er det i utgangspunktet fordi tolkens brukere viser tolken tillit og stoler på tolkens taushet. Uten et slikt tillitsforhold mellom tolken og tolkens brukere kan det ikke etableres noen tolkesituasjon, dermed er taushetsplikten en helt nødvendig forutsetning for at tolken skal kunne utføre sitt virke. I det øyeblikk tolkens brukere tviler på tolkens taushet forsvinner tolkens mulighet til å tolke godt. Det er her også viktig å være bevisst, at man som tolk uskyldig kan bli møtt med mistillit dersom ens brukere har opplevelser med andre tolker som ikke har holdt tann for tunge. Å overholde taushetsplikten er dermed et kollektivt ansvar som hele tolkeprofesjonen bærer i fellesskap. Når én tolk bryter taushetsplikten kan det slå tilbake på alle andre tolker.

Samtidig er taushetsplikten også noe som ikke bare beskytter tolkens brukere, men i høy grad også tolken selv. Hvis en tolk opplever å bli frittet ut om noe man har fått kunnskap om under et tolkeoppdrag er det å vise til en objektiv plikt til taushet langt lettere enn å gi subjektive forklaringer på hvorfor en føler at det ikke er riktig å gi de ønskede opplysningene.

2.2 Upartiskhet

Prinsippet om upartiskhet innebærer tre viktige forhold: Det første og mest grunnleggende er at tolken ikke representerer seg selv som en part eller en deltager i de møtene tolken tolker. Dette er en naturlig konsekvens av tolkens ideal om å etablere en tolkesituasjon som ligner mest mulig på et møte mellom to som snakker samme språk. Tolken må søke å opptre på en måte som gjør at han eller hun i så liten grad som mulig leverer premisser for det som skjer i møtet. Dermed kan tolken ikke tillate seg å komme med egne uttalelser eller synspunkter på det som skjer i møtesituasjonen.

For det andre må tolken være klar over at ens egne holdninger og synspunkter kan bli tydelige for de som bruker en også selv om tolken ikke uttaler seg direkte. Tolkens oppfatninger kan også komme til syne gjennom måten han eller hun velger å oversette på. Det

er umulig å unngå dette helt all den tid tolken alltid oversetter med sin egen livserfaring og sine egne opplevelser som referanser. Men en tolk kan ikke bevisst velge å oversette på en måte som gjør at han eller hun får flettet inn sin egen holdning til det opprinnelige utsagnet, uten at prinsippet om upartiskhet brytes.

Det siste forholdet knyttet til upartiskhet dreier seg om tolkens forhold til de som bruker tolken. Prinsippet tilsier her at tolken ikke kan tillate seg å ta parti (klart uttalt eller i sitt stille sinn) *for* en av tolkebrukerne og *mot* en annen. Så selvsagt dette enn høres ut er det naturlig at tolken som et menneske danner seg ulike oppfatninger av dem man tolker for. Hvis tolken identifiserer seg mer med én av sine brukere enn med en annen kan det være mange gode grunner til dette. Likevel er det avgjørende at tolken aldri skiller mellom sine brukere på en måte som gjør at man prioriterer å gi gode oversettelser av den ene på bekostning av en annen.

Sett at man for eksempel tolker mellom en lærer og hans elev. Som tolk får man hurtig et godt og skikkelig inntrykk av læreren, mens eleven både er uhøflig og lite imøtekommende. I slike situasjoner er det avgjørende at tolken er seg bevisst at både eleven og læreren er avhengige av tolken i den samme grad og på den samme måten. Dermed er de likestilte som *tolkebrukere*, og som tolk kan man ikke ta parti for en av dem på bekostning av den andre.

2.3 Tolken påtar seg ikke andre arbeidsoppgaver enn å tolke

Tolken kan i mange sammenhenger oppleve at rollen kun som oversetter er begrensende for det en føler en kunne ha gjort. Tolken kan også bli utfordret av sine brukere til å bidra i en tolkesituasjon med mer enn oversettelse. Dette er naturlig all den tid tolken både skal forstå og formulere en oversettelse av det begge brukerne uttaler. De som bruker tolken vil alltid løpe risikoen for ikke å oppfatte hverandre helt fullstendig, og da kan det hende at tolken føler seg fristet til (eller blir bedt av brukerne om) å gå inn med for eksempel utdypende forklaringer.

Vi kan tenke oss at tolken tolker på et trygdekontor hvor en norsk saksbehandler forklarer for sin klient om ulike støtteordninger. Klienten på sin side har kanskje bakgrunn fra et samfunn hvor man anser at det er nedverdiggende å ta imot økonomisk hjelp fra fremmede, og reagerer negativt og avvisende, noe saksbehandleren bare blir forvirret og litt irritert av. I denne situasjonen kan man lett se for seg at tolken kunne grepet inn og glattet over motsetningen ved å forklare brukerne at de snakker ut fra forskjellige ståsteder. Tolken kunne fortelle klienten at det ikke dreier seg om almisser, men derimot om rettigheter, eller tolken kunne fortelle saksbehandleren at klienten oppfatter det som sies som uverdige forslag.

Dersom tolken gjør dette brytes imidlertid den ideale forutsetningen om at kommunikasjonen skal få løpe fritt mellom tolkens brukere, som om de snakket direkte med hverandre, og tolken fratar også sine brukere muligheten til selv å søke avklaring og forståelse gjennom samtalen. Når tolken ikke skal utføre andre oppgaver enn å tolke, innebærer ikke det at tolken skal avvise å være hjelpsom, men det understreker at det å tolke er en tjeneste med et definert ansvarsområde. Dette å vite hva tolken gjør og hva tolken ikke gjør er noe som skal tjene tolkens brukere i like høy grad som tolken selv.

2.4 Alt skal tolkes og oversettelsen skal være mest mulig ekvivalent

Det at to personer samtaler er en komplisert prosess der langt mer enn ordene som uttales påvirker hvilken felles mening og hvilke oppfatninger som blir til. For en tolk er det å gjengi sine brukeres mening ”så likt originalutsagnet som mulig, og så forskjellig som nødvendig”² det som alltid er tolkens fremste profesjonelle utfordring. Det er helt avgjørende at tolken så langt det bare er mulig bestreber seg på å få oversatt meningen eller innholdet i alt som sies uten å utelate noe. Tolken skal altså ikke bare gjengi ordene, men i hvert fall meningen i utsagnet og helst også klare å gjengi den form utsagnet er gitt i. Dette er et stort emne som for det meste hører til den språkfaglige delen av det en tolk må kunne. Yrkesetikken oppgave er å begrunne hvorfor det er avgjørende at tolken er samvittighetsfull på dette punktet. Igjen henger dette sammen med tolkens ideal om å skape en tolkesituasjon som så langt det er mulig skal ligne en samtalsituasjon uten tolk. Noe av det som tydeligst understreker dette er at tolken snakker i samme person som den det tolkes for, slik at når brukeren sier ”jeg” gjør tolken det samme. Tolken avanserte utfordring består i å leve seg så godt inn i sine brukere, at man nesten forsøker å være den brukeren man til enhver tid oversetter og uttaler seg i første person på vegne av. Dette oppnår man ikke som tolk hvis man bare begrenser seg til å lytte til det brukerne sier. Til dette trengs en innlevelse i hvem brukerne er, hva som er deres motiver og intensjoner og hvilke strategier de forfølger i samtalen.

3.0 Praktiske yrkesetiske prinsipper

Det er ikke noen fullstendig beskrivelse av de problemstillingene som knytter seg til de instrumentelle prinsippene jeg har levert så langt. Og selv om jeg ikke har brakt inn mange eksempler tror jeg likevel det er klart antydning at det å være tolk alltid innebærer flere

² Sitatet er lånt fra en forelesning av min kollega Kristian Skedsmo. Det er ikke brukt her som en fullstendig definisjon av hva ekvivalent eller likeverdig oversettelse innebærer, men utsagnet treffer etter min mening noe av det mest sentrale ved ekvivalensbegrepet.

utfordringer enn bare helt automatisk å oversette alt som sies best mulig samtidig som man er upartisk, ikke påtar seg andre oppgaver enn å tolke og overholder taushetsplikten. Dette er ikke alltid så tydelig når tolken sitter i en tolkeboks eller tolker i konferansesammenhenger med én taler og mange mottakere, derimot blir det veldig tydelig når tolken tolker i sammenhenger hvor mennesker møtes ansikt til ansikt og har behov for å kommunisere med hverandre. Det kan dreie seg om tolking på et offentlig kontor, hos en lege, i politiavhør, på en arbeidsplass, på en kjøreskole eller rett og slett i en sosial sammenheng.

Felles for alle disse møtene er at de ofte er møter mellom to "parter" som står i et asymmetrisk maktforhold til hverandre; for eksempel mellom en lege og en pasient, en lærer og en elev eller en kurator og en klient. Det kan imidlertid også dreie seg om møter mellom likestilte partnere som opplever en språkbarriere mellom seg; for eksempel arbeidskolleger, slektninger eller deltagere på en fest.

Når tolker er ønsket i disse møtesammenhengene er det fordi deltagerne i møtet finner at språkbarrieren mellom dem er så stor at den truer muligheten til overhodet å møtes, og av dette følger de yrkesetiske prinsippene som er drøftet ovenfor. Men det at tolken på den ene siden er den som gjør det mulig å møtes på tvers av språk, men på den andre siden er et fremmedelement i møtet mellom to, er et forhold det i seg selv er viktig å reflektere over. Det som skjer når en tolk kommer inn i et møte er aldri at de to som møtes får et slags "oversettelsesapparat" stilt til sin disposisjon. Derimot utvider tolken møtet ved sin tilstedeværelse slik at det som var et møte mellom to blir til et møte mellom tre.

3.1 Møtet

Ordet *møte* har gått igjen flere steder så langt, og jeg vil her analysere en tolkesituasjon nærmere i forhold til dette begrepet. Med *møte* mener jeg ikke helt det samme som vi ofte mener i dagligtale. Da kan *møte* bety et avtalt møte på jobb eller et offentlig kontor hvor man setter av "møtetid" og reserverer "møterom". Når jeg her bruker ordet, ligner det mer på det vi mener når vi sier at "jeg *møtte* den og den på gaten eller i banken" eller "vi møttes første gang for to år siden". *Møte* er det som alltid oppstår når to eller flere mennesker stilles overfor hverandre og det eksisterer en type gjensidig oppmerksomhet mellom disse menneskene. Flere moderne etiske teorier er svært opptatt av møtet som det sted hvor jeg blir vår mitt medmenneske og hvor jeg stilles overfor den andre som en jeg har en etisk forpliktelse overfor.³

³ For den som vil sette seg mer inn i dette anbefaler jeg filosofer som Emmanuel Lévinas, Knud Løgstrup og Martin Buber.

Jeg tar utgangspunkt i et eksempel: Når en pasient oppsøker en lege og de begge snakker samme språk, er det kun ett møte mellom to som finner sted på legekontoret. I det pasient og lege har innkalt en tolk oppstår en situasjon hvor man har ett møte mellom tre, og i tillegg tre møter mellom to. Dette er et merkelig forhold som det er viktig å reflektere over.

Først har vi møtet mellom pasienten og legen (som møtes uansett om de har felles språk eller ikke). Som regel tilhører det rollen som pasient å underkaste seg både legens undersøkelse og ordinasjoner når man er til konsultasjon, i så måte hører det til det å være pasient at man oppgir noe av sin sedvanlige selvbestemmelse og noe av den makt man til vanlig har over seg selv, fordi man stoler på at legen er kompetent til å bestemme hva som er best for en. Legen på sin side tilhører en profesjon med et stort ansvar, han eller hun har en lang utdanning bak seg og yrket har både status og respekt i samfunnet. Legen har alltid stor makt over pasienten, og det er legens profesjonelle utfordring å bruke denne til beste for det mål både lege og pasient har; å behandle sykdom eller plager.

Så har vi møtet mellom legen og tolken. De er begge profesjonsutøvere som via sin profesjon forvalter en viss makt, men de inngår ikke nødvendigvis et profesjonelt samarbeid. Legen kan eller vil (alt etter hvor mye han blir informert om eller vet fra før) forholde seg til tolken som en profesjonell aktør med den helt bestemte oppgaven å oversette det som sies under konsultasjonen, legen er på dette området uansett underkastet tolkens makt. Tolken på sin side møter da også legen bare til en viss grad slik én profesjonsutøver møter en annen all den tid legen i tolkens bevissthet alltid bare representerer den ene brukeren i tolkesituasjonen. Den andre brukeren er pasienten. I møtet mellom pasient og tolk er pasienten igjen maktmessig den underlegne. Pasienten har ingen kontroll over den tjenesten tolken utfører, men må stole på tolkens oversettelse på samme vis som pasienten må stole på legens forordninger.

Det som altså er ett eneste møte og en relasjon mellom en lege og en pasient som snakker samme språk, blir til flere møter og relasjoner når tolken tilkalles. Jeg har allerede flere ganger understreket at tolkens profesjonelle utfordring er å bidra til at møtet blir så likt møtet mellom to uten tolk som mulig. Når man beskriver hva som skjer når tre møtes er det imidlertid klart at dette ikke kan oppnås bare ved at tolken etterlever de grunnleggende instrumentelle prinsippene sine. Som deltager i et møte mellom tre som har forskjellig grad av makt, vil tolkens håndtering av "sine" møter med brukerne være helt avgjørende for hva slags møte brukerne kan få med hverandre.

3.2 Det praktiske etiske prinsipp at makt ikke skal misbrukes

Maktbegrepet er sentralt ikke bare i tolkens yrkesetikk, men i all yrkesetikk. Makt er i

utgangspunktet verken noe godt eller noe ondt. Makt er heller ikke noe tolken kan velge å bruke eller la være å bruke, for alle handlinger tolken velger å utføre eller velger å la være å utføre som tolk uttrykker nettopp tolkens makt. Dermed blir det et anliggende for yrkesetikken hvordan tolken forvalter sin makt overfor de som bruker tolken, og her råder det etiske prinsippet at makten ikke skal anvendes galt. Da blir det viktigste en tolk må formidle gjennom sine møter med brukerne følgende budskap: ”Den makt jeg rår over som tolk vil jeg ikke bruke på en måte som utsetter deg for overgrep.” Jeg mener ikke at tolken skal fremføre dette budskapet helt bokstavelig for sine brukere (det ville nok i de fleste sammenhenger blitt oppfattet som temmelig sært), men like fullt skal alt tolken gjør i sine møter med brukerne være gjennomsyret av dette budskapet.

Dette er ikke bare et spørsmål om den innstilling som preger tolkens arbeid. En helt konkret og praktisk implikasjon av dette prinsippet er at tolken føler ansvar for å etablere tolkesituasjonen i forhold til de instrumentelle prinsippene på en måte som ivaretar brukerne. Dette innebærer helt konkret at tolken føler ansvar for å informere og veilede om prinsippene dersom det er nødvendig.

Som jeg tidligere har sagt uttrykker de praktiske etiske prinsippene det som er verdifullt å strebe etter, ikke for å oppnå noe, men for prinsippets egen skyld. Det kompliserte med dette er at vi ikke kan følge disse prinsippene slik vi følger de instrumentelle. Dypest sett kan vi bare etterleve de praktiske etiske prinsippene når vi fullt og helt gjør dem til våre egne. Den vanskelige grensen vi har krysset når jeg her sier at makten skal brukes på en god måte, er at *god* i denne betydningen ikke lenger er et instrumentelt begrep som kan sidestilles med *dugelig*, eller det at noe er tilpasset sin oppgave. Oppfatningen av hva som er god bruk av makt og hva som er misbruk av makt vil alltid være avhengig av øyet som ser. En tilleggsutfordring for tolken består i at man ofte tolker på tvers av kulturelle grenser som også innebærer at det som er moralsk verdifullt for én bruker kanskje ikke har noen moralsk verdi eller er direkte forkastelig for den andre brukeren.⁴ Det store filosofiske spørsmålet man berører her er spørsmålet om det overhodet finnes en universell etikk. Det vil si om det finnes visse verdier eller handlinger som er gode uansett og uten innskrenkning for alle mennesker, og tilsvarende; at visse ting er galt uansett hvilken sammenheng man står i.

Jeg vil ikke gå inn på denne diskusjonen her da det jeg beskriver ikke skal være teoretiske funderinger, men tvert i mot praktiske etiske prinsipper. Hvis vi tar utgangspunkt i den

⁴ Et skoleeksempelet fra sosialantropologien er synet på *nepotisme* i forskjellige kulturer. Hvis en offentlig ansatt i Norge bruker sin posisjon til å gi sine egne barn fordeler er dette forbundet med moralsk fordømmelse og mulig

enkelte tolk, dreier dette seg rett og slett om hvem man er som menneske. Da blir det praktisk vanskelig å forestille seg at en tolk skulle kunne fremføre budskapet om at han eller hun ikke vil misbruke sin makt, dersom vedkommende som ”privatperson” synes det er en selvfølge at den som har makt kan bruke den etter eget forogtdbefinnende.

At den enkeltes personlige moralske oppfatninger på denne måten bestemmer hvem vi er som yrkesutøvere, er på en måte banalt, men samtidig er det uhyre farlig å ikke være seg dette bevisst. Når man som tolk er stilt overfor spørsmålet om hva det innebærer å misbruke sin makt eller spørsmålet om hva som er et overgrep eller ikke et overgrep mot en bruker, vil man aldri kunne fraskrive seg ansvar ved å gripe til det objektive yrkesetiske regelverk som de instrumentelle prinsippene representerer. I forhold til spørsmålet om bruken av makt, er ansvaret ens eget.

3.3 Det praktisk etiske prinsipp å møte sine brukere som dem de er

Noe av det filosofen Sokrates er mest kjent for er at han alltid argumenterte for og søkte å forklare sammenhengen mellom det å forstå noe riktig og det å handle riktig. Sokrates mener at vi skal stole på vår fornuft og vår evne til å trekke slutninger av det vi forstår. Det er hans overbevisning at ”rett innsikt leder til rett handling”. For tolken som skal forvalte sin makt er dette et utsagn som igjen leder til en refleksjon over hva som skjer i møtet mellom bruker og bruker, og mellom tolken og hver av brukerne.

Jeg har så langt beskrevet møter mellom brukere i forhold til hvordan makt kan være ulikt fordelt. Et annet forhold ved møter der tolk er nødvendig er at tolkens brukerne som regel alltid oppfatter hverandre som *fremmede* i høyere eller mindre grad. Denne fremmedheten kan aldri bare forklares med at de som møtes snakker forskjellig språk og har forskjellig bakgrunn. I en viss forstand er fremmedhet også noe brukerne tildeler hverandre: Man gjør den andre til en *fremmed*. Her bruker jeg igjen et begrep i en litt annen betydning enn den man anvender i dagligtale. Innen både samfunnsvitenskap og etikk er *fremmedgjøring* et begrep som betegner noe typisk for vårt moderne samfunn. Det er svært mye å si om dette, men det jeg vil fokusere på her er at mennesker ofte blir vage for hverandre nettopp som mennesker fordi vi skjuler og lar oss skjule bak andre betegnelser. Jeg har selv brukt slike her når jeg har snakket om møte mellom en lege og en pasient, en lærer og en elev eller en kurator og en klient. Bak alle disse ordene skjuler det seg mennesker.

Å henge slike merkelapper på den man møter er noe man gjør med selvfølgelighet fordi det

straffeansvar. Andre steder i verden kan man bli ansett for å være en dårlig far dersom man har posisjon til å gi sine barn fordeler, men ikke gjør det.

strukturer verden rundt oss med de menneskene som inngår i den, men vi gjør det også i noen grad for å beskytte oss selv. Filosofen Løgstrup beskriver livet som "et sårbart prosjekt" hvor det at vi har en merkelapp på den vi er stilt overfor gir oss nødvendig trygghet i møtet. Isteden for å fokusere på mennesket bak rattet på bussen fokuserer vi på at dette er bussjåføren, og dermed er vi komfortable for vi vet hvordan møtet med ham eller henne skal gjennomføres; vi leverer klippekortet, får det tilbake og finner en plass, ofte uten at et ord veksles.

Når vi møter mennesker vi ikke kan kategorisere så lett vint opplever vi det som utfordrende (kanskje til og med skremmende), og det å identifisere den andre som fremmed er en av våre siste utveier. Ved å identifisere den andre som den fremmede skyver man noe av ansvaret for sin manglende forståelse over på den andre; man slår seg til ro med at "det er fordi han eller hun er fremmed at jeg ikke forstår".

Alle tolker opplever at dette skjer i møtet mellom brukerne av tolken, men ofte er ikke identifiseringen som den fremmede helt gjensidig. Det er typisk at den som tilhører en språklig minoritet oftere blir gjort fremmed av den som tilhører en språklig majoritet enn omvendt. Medlemmer av en språklig minoritet deler da også ofte en felles erfaring av hva det vil si å være fremmed.

Å kunne betegne menneskene som møtes som for eksempel kurator og klient er selvfølgelig viktig for tolken fordi det gir grunnleggende informasjon om hva slags møte en kan forvente at en skal tre inn i. Tolken kan ikke unngå å danne seg en oppfatning av hva slags roller ens brukere har i møtet, men som tolk er det én ting man må unngå; man må ikke selv gjøre noen av sine brukere til *fremmede*. Nettopp fordi det er tolkens oppgave å bidra til møtet mellom brukerne må tolken selv være i stand til å få øye på menneskene bak alle merkelappene. Tolken kan ikke forhindre sine brukere i å tildele hverandre slike merkelapper, men selv må han eller hun sørge for at den som blir tolket blir gjengitt som et helt menneske og ikke bare på en måte som bekrefter vedkommendes merkelapp. Dette handler helt konkret om den innstilling tolken må ha til sine brukere i møtet med dem. Tolken må make å se sine brukere "slik de er", som hele mennesker, og formidle dette som et budskap i møtet: "Jeg ser ikke deg som sosialklient og deg som sosialkurator, eller deg som nordmann og deg som meksikaner. Som mine brukere søker jeg å møte dere uten å henge ferdiglagde merkelapper på dere slik at dere i høyest mulig grad skal få fremstå for hverandre som de dere er." På samme måte som med budskapet om at tolkens makt ikke skal misbrukes mener jeg heller ikke at dette budskapet skal fremføres bokstavelig, men like fullt er dette et avgjørende yrkesetisk anliggende for en tolk. Det er bare når tolkens møter med brukerne ikke er møter mellom fremmede at brukernes møte med hverandre kan bli et møte hvor man overvinner

fremmedgjøring.